

Section 1. Challenges of studying Ukrainian art from ancient times to the beginning of the 20th century

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-301-2-44>

Тихолоз Богдан, кандидат філологічних наук, доцент, старший науковий співробітник, директор Львівського національного літературно-меморіального музею Івана Франка

Мистецький феномен «гірських столиць» в українській та польській культурі (на прикладі Криворівні та Закопаного)

Ключові слова: Криворівня, Закопане, гірські культурні столиці, естетика гір.

Bohdan Tykholoz, Candidate of Philological Science, Associate Professor, senior research fellow, Director of Lviv National Literary and Memorial Museum of Ivan Franko, Ukraine

The artistic phenomenon of “mountain capitals” in Ukrainian and Polish cultures (exemplified by Kryvorivnia and Zakopane)

Abstract: Mountain settlements, in particular Kryvorivnia and Zakopane, played a special role in the history of Ukrainian and Polish cultures. Thanks to the works of art by talented artists and writers, these iconic mountain areas have created the phenomenon of “mountain cultural capitals” as a result of the synergy of nature and culture under the sign of Genius loci.

Key words: Kryvorivnia, Zakopane, mountain cultural capitals, mountain aesthetics.

Вісторії української і польської культури, мистецтва і туризму особливе значення мають дві «гірські культурні столиці» – відповідно Криворівня на Гуцульщині (в українських Карпатах) та Закопане на гуральському Підгалю (у польських Татрах).

Обидва ці населені пункти чисто географічно лежали на достатньо великій віддалі від основних культурних, політичних та суспільно-економічних центрів краю (відповідно Східної і Західної Галичини – Львова і Кракова), серед первозданної «дикої природи», на високогір'ї, населені етнографічними групами горян (гуцулами і гуралями) – носіями архаїчних традицій. Проте наприкінці XIX – на початку XX ст. Криворівня і Закопане стали жвавими осередками туристичного й культурного життя: спершу як своєрідні «ретрит-центри» спокійного й усамітненого відпочинку на лоні природи, а згодом як туристичні дестинації, кліматичні курорти, центри рекреації, оздоровлення й своєрідного неофіційного нетворкінгу, «плеєрні» лабораторії наукових студій (передусім фольклорних і етнографічних) і модерних літературно-мистецьких практик. Упродовж кількох десятиліть ці колоритні локації «магічно» приваблювали до себе багатьох письменників, істориків, фольклористів, етнографів, художників, музикантів, композиторів, театральних діячів тощо.

Студи не тільки приїздили на відпочинок (здебільшого літній) видатні представники української і польської культури, а й активно спілкувалися і співтворили, вибудовували тут «людські мережі», офіційні і неофіційні творчі асоціації, організаційні об'єднання культурних і освітньо-наукових сил. Зокрема, Закопане стало своєрідним «креативним хабом», джерелом натхнення і робітнею для таких видатних діячів польської культури, як письменники Ян Каспрович, Генрик Сенкевич, Стефан Жеромський, Казімеж Пшерва-Тетмаєр, Леопольд Стафф, художники Станіслав Віткевич, Станіслав Ігнацій Віткевич (Віткаци), Владислав Слевінський, композитори Мечислав Карлович, Кароль Шимановський, актриси Гелена Монджеєвська, Ірена Сольська та ін. Станіслав Віткевич (батько) навіть став творцем так званого «закопанського стилю» – оригінального переосмислення традицій народної архітектури горян з елементами сецесії.

Криворівня ж здобула неофіційний статус «Гуцульських Атен» завдяки таким своїм відомим гостям, як українські вчені Володимир Гнатюк, Михайло Грушевський, Володимир Шухевич, Осип Роздольський, Федір Вовк, письменники Іван Франко, Леся Українка, Михайло Коцюбинський, Ольга Кобилянська, Осип Маковей, Гнат Хоткевич, Олександр Олесь, етномузиколог Климент Квітка, художники Іван Труш, Фотій Красицький, Михайло Жук та ін. Вагому роль у творчому осмисленні «гуцульського міфу» відіграв і польський письменник Станіслав Вінценз, автор епосу «На високій полонині».

Кожна з цих місцин відіграла особливу роль в історії національних культур різних слов'янських народів, а водночас слугувала майданчиком міжкультурного діалогу в цивілізаційному просторі Центрально-Східної Європи. Паралельний розвиток Криворівні і Закопаного як «креативних резиденцій» і «форумів культури» синхронізувався з процесами модернізації останніх десятиліть ХІХ – початку ХХ ст. і був раптово перерваний Першою світовою війною.

Водночас культурна спадщина, витворена цими неофіційними і формально периферійними культурними центрами, настільки оригінальна, що дає підстави говорити про особливі «тексти культури» і «міфології місця»: закопанський і криворівнянський міфи і тексти.

